

Organizace NATO pro vědu, obranný výzkum a technologie

V posledních měsících je zřetelný výrazný posun od poznávání ke znalostem o organizaci NATO. Osobní účast řady odborníků na činnostech konkrétních orgánů, která odpovídá stupni otevření „vrátek do kuchyně NATO“, navazování kontaktů a poznávání základních pravidel vztahů, to jsou atributy posunu od úvah o možném stavu k jeho poznání a ovlivňování. S rostoucím rozsahem poznatků je spojena specializace. Přece jen však existuje základní míra všeobecných znalostí, kterou by měl obsáhnout každý, kdo do kontaktů s NATO, ale i s obrannou problematikou vstupuje. Mezi tyto základní znalosti náleží rovněž informace o tom, jak je to s vědou a výzkumem.

Dvě správy z pěti Mezinárodního sekretariátu NATO (obr. 1: Správy mezinárodního sekretariátu NATO) jsou v organizačních strukturách určeny pro zabezpečení činností vztahených k vědě a obrannému výzkumu. Jsou to: Správa pro zabezpečování obrany a Správa pro vědu a otázky životního prostředí.

Obr. 1: Správy Mezinárodního sekretariátu NATO

Z hlediska vnitřního zastoupení jsou rozlišovány dvě úrovně problémů této oblasti, které mají odpovídající organizační zastřešení:

- ▲ **věda** je zajišťována ve správě pro vědu a otázky životního prostředí;
- ▲ **obrný výzkum** je na správě pro zabezpečování obrany, kde je Úřad pro technologická studia a koordinace.

Základním prostředkem pro realizaci činnosti NATO jsou překrytné organizační struktury, tj. konference, výbory, komise, skupiny, které zahrnují zástupce jednotlivých členských nebo partnerských států a vytvářejí podmínky pro život příslušných odborných oblastí. Organizační prvky Mezinárodního sekretariátu mají na starosti zabezpečení příslušných orgánů a správu daných oblastí podle přijatých pravidel. Hlavními orgány jsou:

- **pro vědu:** Výbor pro vědu (Science Committee - SC), Výbor pro problémy moderní společnosti (Committee on the Challenges of Modern Society - CCMS);
- **pro obranný výzkum:** Komise pro obranný výzkum a technologie (Research and Technology Board - RTB),

Z hlediska používaných struktur a jejich působností je možné vyjádřit pracovní rozdělení vědy a obranného výzkumu, jak vyplývá z pojetí v NATO: *Věda zahrnuje obecné výzkumné aktivity k všeobecnému rozvoji poznání a s obecným užitím v globálních otázkách, v politice a metodologii vědy, techniky, technologií, vědeckotechnického rozvoje, v procesech rozvíjejících obecné informační technologie a špičková vědecká pracoviště (blíží se k pojetí badatelského výzkumu v České republice). Obranný výzkum je orientovaným výzkumem k užití v obranných systémech, ozbrojených silách, materiálových a nemateriálových technologiích, zpravidla za ním následuje technické nebo technologické realizační využití (blíží se k pojetí cíleného výzkumu v České republice).*

Poznámky k organizaci NATO pro vědu

Věda je pojímána jako součást společné bezpečnosti zahrnující globální zájmy, které přesahují hranice států. K tomu náleží udržování silné vědecké základny, ochrana životního prostředí, hospodaření s přírodními zdroji a ochrana zdraví. NATO tyto otázky podporuje v rámci vědeckých programů a projektů. Výbor pro vědu NATO se snaží posunout hranice vědeckého poznání obecně a řešit konkrétní vědecké a ekologické problémy. Vyčleňuje prostředky a formou grantů je poskytuje pro pomoc špičkovému vědeckému výzkumu. Takto povzbuzuje rozvoj národních vědeckých a technologických zdrojů a dosahování úspor pomocí mezinárodní spolupráce. Je zaměřen více na individuální než na institucionální aktivity. Hlavními formami výměny (ve výměnných programech) jsou granty pro společný výzkum, instituty dalšího vzdělávání a vědecké stáže.

Výbor pro vědu je sestaven ze zástupců jednotlivých států, kteří jsou zmocněni jednat o vědeckých záležitostech jménem svých vlád. Výbor rozhoduje o politice a zabezpečuje plnění vědeckého programu ve spolupráci s pracovníky Správy pro vědu a otázky životního prostředí.

V rámci programu Partnerství pro mír (PfP) tento výbor uskutečnil řadu aktivit, které aplikovaly rozmanité tradiční mechanismy podpory problematiky odzbrojení, ekologické bezpečnosti, špičkových technologií, vědní a technické politiky a počítačových sítí. Akce jsou zahrnuty v Pracovním plánu Severoatlantické rady pro spolupráci.

Vědecký program NATO vznikl v roce 1957 a postupně se do něj zapojilo přes půl miliónu vědců. Při kontaktech s uvedenou oblastí je vhodné upozornit na činnost Výboru pro problémy moderní společnosti, který realizoval mnoho projektů zaměřených na problematiku znečištění životního prostředí, hlučnost, rozvoj sídlišť, energie, lidského zdraví a problémů bezpečnosti, v poslední době se soustřeďuje na problematiku ekologie související s obranou. Výsledky mimo jiné ovlivňují vydání návodů pro ekologickou výchovu.

Poznámky k organizaci NATO pro obranný výzkum a technologie

Při restrukturalizaci NATO jsou po jednáních v letech 1995 - 1997 přijata opatření k novému způsobu organizování výzkumu a technologií. Změny organizačních struktur a mechanismů byly způsobeny průřezovým charakterem obranného výzkumu a jeho provázaností jak s vojenským výborem (Military Committee - MC), tak s konferencí národních ředitelů pro vyzbrojování (Conference of National Armaments Directors - CNAD). Současné členské státy mají fungující zastoupení v nově vytvářené organizaci.

Na podkladě politických rozhodnutí (ze dne 16. 12. 1997) o pozvání České republiky, Polska a Maďarska do NATO k přípravě zapojení do příslušných struktur a praktické činnosti v orgánech NATO je naplňován princip činnosti NATO „16 + 3“.

Posláním organizace NATO pro obranný výzkum a technologie (**Research and Technology Organization - RTO**) je provádět a podporovat kooperativní výzkum a informační výměnu. Předmětem je rozvoj a efektivního užití národních potenciálů obranného výzkumu a technologií v oblastech vojenských potřeb. RTO působí na jednotlivé státy Aliance a tím posiluje základnu výzkumu a technologií v jednotlivých státech a Alianci jako celku. K naplnění poslání používá RTO **následující nástroje**: Konference, sympozia na témata zajímavá pro NATO; Semináře (workshopy); Experimenty; Přednášky; Poskytování konzultací. Politika a uskutečnění záměrů v obranném výzkumu a technologiích jsou ze strany NATO založeny na aktivním podílu široké sítě odborníků, kteří jsou zapojeni do aktivit v jednotlivých státech.

K tomu používá následující základní postupy:

- Dlouhodobá strategie obranného výzkumu a technologií NATO - její vytvoření, dodržování koordinace a změny;
- Koordinace programů práce mezi NATO a komunitou obranného výzkumu a technologií - plynulé zajištění;
- Koordinace programů a činností obranného výzkumu mezi státy a uvnitř NATO;
- Poskytování rad o zdrojích obranného výzkumu a technologií - zkušenější členové NATO;
- Sponzorování společných studijních a výzkumných projektů;
- Společná měření, zkoušky a testování - podpora kooperativního výzkumu, jeho provádění;
- Informační výměna závislého obranného výzkumu a technologií mezi členy NATO - podpora a ulehčení;
- Opatření pomoci členským státům pro účely růstu jejich vědeckého a technologického potenciálu (nyní obzvláště zaměřené na Řecko, Portugalsko a Turecko);
- Opatření zvláštní a obecné podpory pro partnerské státy.

Struktura panelů v RTO NATO

Tabulka 1

Číslo panelu	Pojmenování panelu (česky)	Pojmenování panelu (anglicky)	Zkratka
1	Studie, analýzy a simulace	Studies, Analyses and Simulation	SAS
2	Navrhování a integrace systémů	Systems Concepts and Integration	SCI
3	Technologie senzorů a elektroniky	Sensors and Electronics Technology	SET
4	Technologie informačních systémů	Information Systems Technology	IST
5	Technologie vztahované k dopravním prostředkům	Applied Vehicle Technology	AVT
6	Lidské faktory a medicína	Human Factors and Medicine	HFM

Úplné spektrum výzkumných a technologických aktivit je po obsahové stránce rozčleněno do šesti panelů, jejichž stanovení odpovídá výzkumnému poznání států NATO v uplynulých letech a historickému vývoji (**tabulka 1**). Došlo k propojení panelů skupiny obranného výzkumu (Defence Research Group - DRG) a poradní skupiny pro výzkum a vývoj letectva (Advisory Group for Aerospace Research and Development - AGARD).

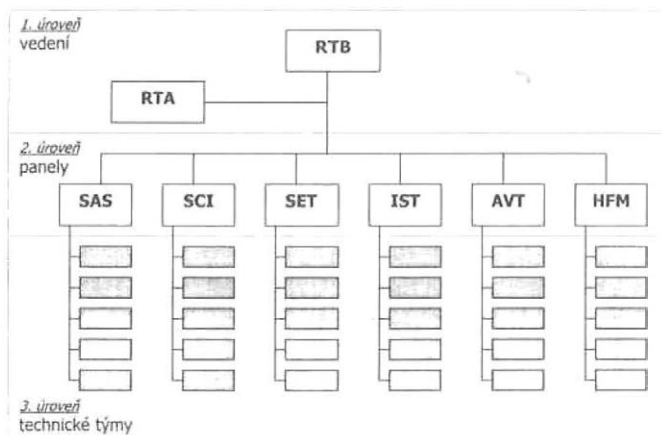
V listopadu 1996 byla založena nová Komise pro obranný výzkum a technologie NATO (**Research and Technology Board - RTB**). Vznikla sloučením posláních DRG jako orgánu podporujícího CNAD (Konferenci národních ředitelů pro vyzbrojování) a AGARD, který podporoval vojenský výbor (MC). Nově vznikla rovněž Agentura pro obranný výzkum a technologie (**Research and Technology Agency - RTA**), která je orgánem pro komisi (RTB) a současně hlavním koordinátorem a styčným místem pro uskutečňování plánovaných činností.

RTO je organizace NATO, která o své činnosti zpravuje MC a CNAD. Zahrnuje RTB jako nejvyšší úroveň představitelů států a RTA, tj. zasvěcený štáb s jeho velením v Neuilly (Paříž, Francie). Výkonná struktura organizace obranného výzkumu a technologií je rozdělena do tří úrovní (**tabulka 2**).

Tabulka 2

Úroveň	Orgán	Poslání
1. úroveň	RTB	Politika a schvalování přehledového programu
2. úroveň	RTA, 6 panelů	Plánování, technické provádění a management zdrojů
3. úroveň	Technické týmy	Porady, práce v síti (informační výměna) a činnosti (národní zastoupení, společné akce, projekty, spolupráce)

Technická struktura RTO je schematicky znázorněna na **obr. 2**. Na 3. úrovni „technických týmů“ je možné nahlížet z pozice činnosti mezinárodní (řešení projektů a jejich realizace) a z pozice národní, která představuje navíc i organizační činnost a fungování systému národního zastoupení.

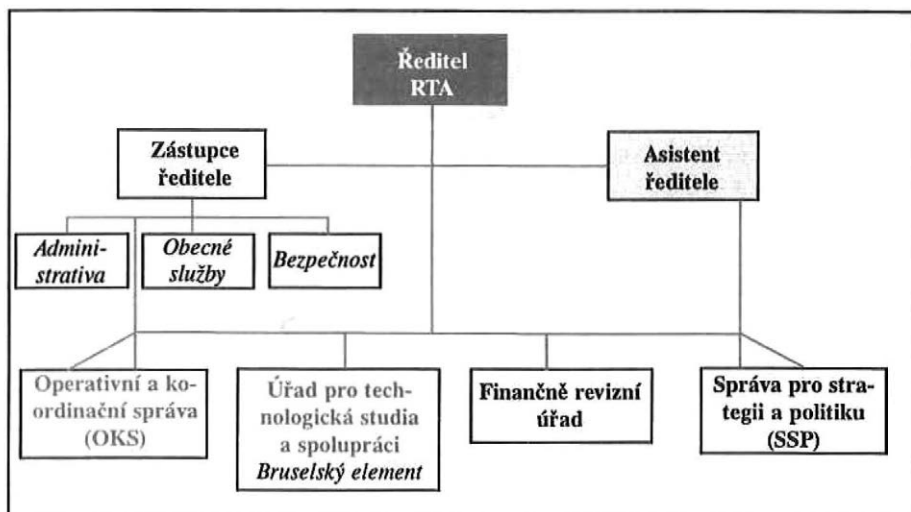
Obr. 2: Technická struktura RTO

RTA podporuje svou činností všechny úrovně a samostatně RTB. Je v podstatě hlavní organizační složkou obranného výzkumu a technologií NATO. Na obr. 3 je uvedeno její obecné organizační schéma. Zástupce ředitele je současně vedoucím OKS, asistent ředitele je vedoucím SSP. Jednotlivé panely mají odraz ve vnitřních organizačních prvcích OKS, SSP. Zvláštností je dislokace v Paříži a Bruselu a mezinárodní personální obsazení. Činnost agentury, její rozpočet a hlavní mechanismy projednává a schvaluje komise (RTB).

Každý členský stát má své zastoupení, které je očekáváno i ze strany nových potenciálních členů NATO. Struktura jmenovitě vytváří podmínky pro odborné propojení organizace NATO s členským státem. Nejde o představitele stálé mise v Bruselu, ale o odborníky členského státu, kteří budou plnit po určité období kontaktní funkci pro RTO, RTB, RTA a zabezpečí konkrétní úkoly v domácích podmínkách (např. v České republice). Měli by to být lidé z oblasti obranného výzkumu, pokud možno s vědeckou kvalifikací nebo zkušenostmi s managementem v této oblasti. Pro každý organizační post 1. a 2. úrovně je předpokládána skupina tří zástupců: *za vojenskou složku, za akademickou obec a za průmysl*. Zastoupení by mělo představovat jmenování členů - národních koordinátorů:

- pro 1. úroveň: RTB - 3, z nich jeden je vedoucí;
- pro 2. úroveň: 6 panelů - do každého 3 osoby, tj. celkem 18 osob.

3. úroveň naplňuje národní realizační týmy, které vytvářejí podmínky pro pokrytí všech oborů, které jsou integrovány do šesti panelů, zajišťuje návaznost na ostatní orgány vědecké komunity, správní orgány a organizace, které působí v oboru obranného průmyslu, obranného výzkumu a vývoje, vojenského školství, případně dalších prvků.

Obr. 3: Schéma organizační struktury RTA

Prospěch a význam členství v RTO pro nové státy je v přístupu k informacím, možnosti uplatnění vlastních kapacit obranného výzkumu a technologií, působení na koordinaci a plánování, možnosti publikovat výsledky výzkumů a možnosti podílet se na špičkových projektech. Základem rozvoje těchto možností jsou osobní kontakty. Není to

však požadavek na omezování obranného výzkumu a technologií v podmínkách jednotlivých států, je to právě možný příspěvek k racionalizaci využívání rozpočtových prostředků pro vlastní výzkumy.

Rada NATO (**North Atlantic Council - NAC**) 15. prosince 1997 schválila Chartu organizace NATO pro obranný výzkum a technologie (**Charter of the NATO Research and Technology Organization - RTO**) s platností od 1. ledna 1998. Zahrnuje tyto základní části: právní statut, poslání, organizaci: obecně, RTB, zabývá se vědeckými a technickými členy (tak jsou označováni jmenovaní zástupci 2. úrovně pod RTB), RTA, dále charta řeší procedury, pravidla financování, bezpečnost, koordinaci a kontrolu, ochranu autorských práv a informací, v přílohách stanovuje pravidla pro audit účetnictví RTO a odpovědnosti vyplývající z dodržování bezpečnostních pravidel NATO.

Zvláště významné postavení v celé RTO NATO zaujímá **publikační politika**. Silný publikační program je považován za kategorický imperativ. Bez něj není možné uskutečnit informační výměnu a udržovat základní síť vědeckoinformačních pracovišť v klasické „papírové“ a současné počítačové podobě. RTO v současné době řeší přebudování dřívějších prvků AGARD a DRG. Chtějí kombinovat nejlepší elementy obou dřívějších organizací a založit edici technických publikací RTO. V publikační politice zvažují pět tříd technických publikací:

- **AGARDographs** - moderní průvodce pro výzkum a vývoj Aliance;
- **Produkty jednání** - symposia, „workshopy“, konference, semináře;
- **Vzdělávací záznamy** - skripta, kurzy atp.;
- **Výzkumné zprávy** - technické publikace plně distribuované NATO s vymezeným rozdělovníkem;
- **Výzkumné spisy** - technické publikace, které nejsou plně distribuované NATO, jsou určeny pro různé účely.

Současně předpokládají některé potřebné netechnické publikace:

- **Technické programy** - informace na zasedání, informace pro lidi mimo RTO, atp.;
- **Seznamy členů** - členové RTB, národní koordinátoři, členové panelů, předsedové technických týmů, příslušníci RTA;
- **Přehled publikací** - pro roční přehled;
- **Highlights** - časopis RTO, dvakrát ročně;
- **Příručky** - pro informování k účasti členů RTO, Příručka RTO (pro RTB a členy panelů), Příručka národního koordinátora.

Výchozí pozice České republiky

V návaznosti na usnesení vlády České republiky č. 383 ze dne 25. června 1997 (k analýze stavu přípravy České republiky pro vstup do Aliance s následným návrhem na přijetí konkrétních opatření směřujících k dosažení úrovně běžné v členských státech NATO) realizoval výbor vlády pro integraci ČR do NATO rozdělení gescí za kontakty s jednotlivými orgány Aliance. Kontakty k vědeckému výboru (SC) jsou v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, kontakty ke komisi pro obranný výzkum a technologie jsou v gesci Ministerstva obrany ČR.

Vědecký výbor již z hlediska svého volnějšího charakteru, nasměrovaného na jednotlivce a vědeckou komunitu, pokračuje v intencích Programu partnerství pro mír. Jeho činnost má známé procedury a plánované akce.

Jak je zřejmé z termínů přijímaných základních dokumentů, které vymezují působnosti a procedury RTO NATO, je tato složka v počátečním období rekonstituování. Proto byla mimo rámec PpP založena iniciativa RTO, která 28. ledna 1998 vyústila v setkání s předsedou RTB na velitelství NATO v Bruselu. Účastnili se zástupci tří pozvaných států do NATO: České republiky, Polska a Maďarska. Jednání vedl předseda RTB při velitelství NATO - Dr. Michael I. Yarymovych, dále se účastnil ředitel RTA - Dr. Ernst A. van Hoek, vedoucí Úřadu pro technologická studia a spolupráci RTA (bruselský element) - Dr. Keith L. Gardner a další představitelé orgánů NATO. Cílem jednání bylo **iniciovat vytvoření zastoupení nových potenciálních členů NATO v RTO**. Česká republika byla pozvána k účasti na **4. zasedání RTB**, které se konalo ve dnech 2. - 5. března 1998 v Paříži. Tam současně s Polskem a Maďarskem poprvé oficiálně vstoupila do činnosti RTO NATO jako čekatel členství.

Rozjednány jsou problémy konstituování národních koordinátorů a technických týmů, které umožní vytvoření fungujícího organismu, určeného pro zajištění odpovídajících funkcí a kontaktů. Do povědomí odborné veřejnosti se postupně dostávají informace o existenci této organizace, o jejím poslání a pravidlech fungování. Mnohé formální procedury, které by měly kodifikovat postavení příslušných jmenovaných zástupců do RTO, ještě nejsou plně zažité. Tok informací od RTO však již byl zahájen a v červnu 1998 proběhne vyjasnění možných reálných forem spolupráce a účasti České republiky na činnosti organizace NATO.

Závěrem

Věda a obranný výzkum jsou ve strukturách správy NATO a ve správních procedurách, které jsou spojeny s výkonem všech činností Aliance, významným způsobem propojeny. Pro činnost v organizaci jsou respektována přijatá pravidla, a to jak z hlediska zastoupení jednotlivých států, tak z hlediska procedur. Česká republika, jejíž členství v Alianci je v blízké budoucnosti, již s orgány vědy a obranného výzkumu a technologií spolupracovala v rámci projektu Partnerství pro mír. V nových podmínkách však musí přejít do fungujícího zastoupení, které ji umožní vstoupit do plánovacích procedur a přejít tak v letech 2000 a 2001 do plnohodnotného členství.

To ovšem vyžaduje splnění některých dílčích kroků, které budou mít významný dopad nejen na oblast obranného výzkumu a vývoje, ale rovněž na činnosti, které můžeme pojmenovat vědní a technickou politikou státu. Uskutečnění právního aktu vstupu do NATO se promítne i do úprav legislativních podmínek v zákonu o státní podpoře výzkumu a vývoje a do řady dokumentů nižší právní síly. Prakticky je nutné připravit vědeckou komunitu na nové možnosti racionální spolupráce v rámci RTO NATO. Skutečností totiž zůstane, že ve vojenské organizaci bude Česká republika dříve než v Evropské unii. Jak budeme na tuto skutečnost připraveni, tak se nám bude dařit úspěšně konkurovat v novém prostředí, s novými možnostmi uplatnit vědecký a výzkumný potenciál v prostoru, který nám byl do nedávna částečně uzavřen.

To v současné době mimo jiné znamená:

① **Dokončit vytvoření zastoupení České republiky v RTO NATO** pro všechny úrovně. Přitom konzultovat s příslušnými orgány MO ČR, MZV ČR, Rady vlády ČR pro výzkum a vývoj, organizacemi zastupujícími obranný průmysl ČR. Vypracovat potřebnou dokumentaci pro zajištění činností, spojených se zastoupením ČR v RTO NATO.

② **O postupu vytváření zastoupení informovat Radu rezortu Ministerstva obrany ČR pro obranný výzkum** a koordinovat postupy s normativními, legislativními a politickými opatřeními v ČR a rezortu MO ČR v oblasti výzkumu a vývoje (návrhy vědní politiky ČR, novelizace zákona o státní podpoře výzkumu a vývoje, transformace organizací zabývajících se výzkumem a vývojem atd.).

③ **Vytvořit racionální organizační podmínky** pro všestranné zajištění současných a budoucích potřeb účasti ČR v RTO NATO. Zabezpečit provizorní fungování řídicích a informačních toků, včetně distribuce materiálů vojenské, průmyslové a akademické oblasti ČR.

Organizace NATO pro vědu, obranný výzkum a technologie má své zastoupení v řídicích strukturách Aliance a pro výkon své činnosti využívá jak správní aparát, tak vlastní agenturu. Pravidla přijatá pro oblast obranného výzkumu chartou, jsou pro členské státy závazná, a k tomu bude nezbytné v České republice učinit příslušné kroky. Vzhledem k tomu, že zastoupení za vědu a obranný výzkum je v gesci dvou ministerstev ČR, bude vhodné řešit i otázky vzájemné koordinace obou zastoupení. Obranný výzkum nemá potenciál jen ve vojenských organizacích, ale i v průmyslové a akademické sféře. Stejně jako v jiných státech NATO, bude muset i Česká republika najít správnou míru a správné postupy pro prosazování státních zájmů. Takové nadrezortní působnosti bude zřejmě v oblastech spojených se zabezpečením obrany koordinovat orgán, který snad vznikne pro účely dřívější Rady obrany státu.

Koncepce, která se zabývá nejen redukcí armády, ale také jejími úkoly a strukturou, je poslední pojistkou před tím, že se vojsko ocitne v krizi. Na tom, co chceme lidem nabídnout, tvrdě pracují odborné týmy. Voják z povolání se často ocitne v situaci, kdy ho armáda pošle na druhý konec světa, takže se o jeho rodinu musí někdo postarat. Strážně vojenské služby musí být vyváženy – například solidním bydlením, kvalitní zdravotní péčí, rehabilitací, dovolenou.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.*